

De Eraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 23 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 26 Maart 1899. No. 1109.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentieën aan de ADMINISTRATIE; Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donatridag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementenprijs: franco aan huis, per drie maanden, f 1.20, voor het buitenland per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam. Advertentieën: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elke regel meer 20 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereen. 12 Ct. p. regel

Van de gemeene Gratie.

DERDE REEKS.
LXXIX.

Alles heeft een bestemd tijd, en alle voornemen onder den hemel heeft zijnen tijd. Er is een tijd om geboren te worden, en een tijd om te sterven. Pred. 3: 1 en 20.

Vatten we het dusver gevondene saam, dan staat alsoo het geding waarin we pleten in dezer voege. Er is om de zonde lijden op aarde. In dat lijden is, evenals in de zonde, eenzijdig een persoonlijk deel, en anderzijds een gemeenschappelijk deel. Dat gemeenschappelijk deel van het lijden wordt in dier voege op de menscheid geworpen, dat het rechtvaardigen en onrechtvaardigen door elkander treft. God laat zijn zoon opgaan over bozen en goeden, en zij op wie de toren van Siloam viel, waren geen grooter zondaars dan de anderen. Voor zoover nu dit gemeenschappelijk lijden den één wel en den ander niet treft, ontstaat de eisch: Draagt elkan- ders lasten. Geheel kan dit nooit. Als het lijden u persoonlijk treft, is er altoos iets in, dat geen ander met u of voor u dragen kan. Maar overigens is er wel mogelijkheid, en dus ook plicht, om mede te lijden, en in het lijden te deelen, hetzij door liefde die vertroost, hetzij door verzachting der wonden, hetzij door het weg- nemen der geldelijke schade. Alleen nu voor dit laatste dient de Assurantie. Ze staat machteloos tegenover lijden dat recht- streeks gevolg is van persoonlijke zonde. Ze staat evenzo machteloos tegenover het persoonlijk smartelijke dat ook van het ge- meenschappelijk lijden onafschiedelijk is. En ze staat met name machteloos tegen- over al wat in het lijden het hart raakt. De Assurantie is puur van stoffelijken aard. Haar eerste vraag is altoos: Is er geldelijke schade? Is die er niet, dan trekt ze zich terug. Dan laat ze zich met het lijden niet verder in. Blijkt daarentegen dat die geldelijke schade er wel is, dan staat ze aan- stonds gereed om haar goede diensten aan te bieden.

Werd dan, eer de Assurantie optrad, aan die geldelijke schade niets gedaan? Antwoord: Dat wel, maar op zeer ge- breklijke manier. Er werd gegeven. Maar dat geven geschiedde zonder regel of orde. De een kreeg veel en te veel, de ander te weinig, een derde niets. En wel werd reeds in de Jeruzalemsche Christenge- meente dat vergoeden van geldelijken nood en schade tot een gemeenschappelijke zaak voor allen gemaakt. Maar dit sleet uit. Zelfs nu zijn er milde gevers, die het veel streelender voor hun eigen ik vin- den, zelf hun gaven aan wie in nood kwam uit te keeren, dan het aan Jezus te geven, opdat hij het door zijn diakenen uitkeere. De liefde in het geven is met allerlei zonde bekeft, en treft slechts in zeer geringe mate doel. Velen geven om te laten zien dat ze geven. Anderen geven als ze er tevens een danspartij of zaalkermis voor krijgen. Ook zijn er die geven om anderen afhankelijk van zich te maken. En altoos steekt er het kwaad in, dat de persoon die door het on- geluk getroffen werd, nog het pijnlijke on- dergaat van door publieke weldadigheid

geholpen te moeten worden. Iets waarin altijd zekere vernedering voor ons besef ligt, een vernedering die we zullen moeten dra- gen, als God ons die oplegt, maar die door menschen niet moet worden bevorderd. Het aannemen van gaven doet in den regel kwaad aan het karakter, en aan het in goe- den zin liere besef van vrijheid en zelfstan- digheid. Gaven aannemen maakt altoos af- hankelijk.

Dit nu leidt tot de vraag, of er niet een middel is uit te denken, waardoor wij, men- schen, de geldelijke schade, die uit het ge- meenschappelijke lijden voortvloeit, zóó on- derling verdeelen, dat een ieder er naar zijn vermogen gelijkelijk in bijdraagt, zonder dat de één er den ander voor behoef dank te zeggen. En het is die vraag nu waarop het Assurantiewezen een bevestigend an- woord geeft. Het Assurantiewezen houdt zich nooit anders bezig dan met geldelijke schade ontstaan door gemeenschappelijk lijden. Het vergoedt die schade geheel. Het slaat de onkosten daarvan over over de massa. En het doet dit zóó, dat wie er profijt van trekt, niemand dan God er voor heeft te danken, en tegenover menschen een onbe- twistbaar recht op schadevergoeding kan doen gelden. In zooverre is dus het ideaal bereikt; en is het Assurantiewezen geheel passende op wat ons aangaande de zonde en het lijden, als gevolg van de zonde, in de Heilige Schrift geleerd wordt.

Waarom werd nu het Assurantiewe- zen in staat gesteld, eerst zeer gebrek- kig, maar sinds steeds grooter juist- heid, de gewenschte oplossing voor dit zóó moeilijk en ingewikkeld probleem te vinden? Of ook, hoe komt het, dat de Assurantie eertijds geen macht in het leven kon worden, en sinds, zelfs in onge- looflijke mate, zulk een weldoende macht werd, en nog steeds meer zal worden? Antwoord: Alleen hierdoor, dat men niet op het doen Gods had gelet, al- thans niet met de vereischte nauwkeu- righeid. Het Assurantiewezen kwam dan ook op uit een ontdekking, en die ont- dekking was niet anders dan datgene wat Salomo reeds voor duizenden jaren in Pred. 3: 1 v.v. geschreven had: „Alle ding heeft een bestemd tijd, en alle voornemen onder den hemel heeft zijnen tijd. Er is een tijd om geboren te worden, en er is een tijd om te sterven.“ Worden waarin niets an- ders ligt uitgedrukt dan de kern der Gere- formeerde belijdenis, dat geen ding ons bij toeval, maar dat alle ding ons van Gods Vaderhand toekomt. Toeval is er niet. Al wat gebeurt, gebeurt naar Gods bevel. Het staat vooruit vast. Er is niets dat in Gods raad niet bepaald is. En zóó we vooruit dien raad maar kennen, zouden we precies en nauwkeurig kunnen berekenen, hoeveel rampen, ongelukken en ongevallen er in zeker jaar zouden voorkomen. Precies zóó zijn aan te geven, hoeveel geldelijke schade daarin te wachten stond. En precies ware uit te rekenen, hoeveel ieder daarvoor te betalen had, om de getroffen schade- loos te stellen.

Stel er is in Gods raad bepaald, dat er in dit of dat jaar op heel de we- relde zullen plaats grijpen honderdduizend branden, het cijfer doet er niet toe, en dat bij elk dier branden de schade door elkaar f 10,000 zal beloopt, dan is er in dat

jaar aan brandschade te lijden een gemeen- schappelijke geldelijke schade van duizend miljoen gulden. Het is men nu, dat er on- geveer driehonderd miljoen gezinnen op de wereld leven, en zóó deze schade over allen omgeslagen, geen meerdere uitgave vorderen dan van een f 3 per jaar en per gezin; en voorts zou elk man die door brand getroffen werd, recht hebben op een volle uit- keering van f 10,000. Op het Pelagianische standpunt, dat alles bij geval geschiedt, en dat het alles afhangt van 's menschen vrijen wil, is zulk een berekening natuurlijk volstrekt onmogelijk. Het Pelagianisme sluit alle denk- beeld van Assurantie uit. Op Gereformeerd standpunt daarentegen, als men belijdt dat alles vooruit bepaald is, is de grondslag voor zulk een Assurantie gegeven, en staan we alleen nog maar voor de vraag: Hoe komen we te weten, hoeveel geldelijke schade in Gods raad, voor dat en dat jaar, ten laste van de gemeenschappelijke menschheid bepaald is, en die dus zeker komt?

En hier nu stuiten we op het zeer ernstig bezwaar, dat Gods raad wel bepaald, maar ons verborgen is. En zeg nu niet te spo- dig, dat dit te betreuren is, want dat anders de Assurantie vanzelf vloten zou. Eer om- gekeerd toch moet, helaas, erkend, dat bijaldien Gods raad niet verborgen ware, de Assurantie nooit zou zijn opgekomen. Zóó zondig toch en egoïstisch is ons men- schelijk hart, dat bijaldien vooraf bekend ware, dat naar Gods raad, in ons huis nooit brand zou uitbreken, verreweg de meeste menschen, die in dat geval verkeerden, zeer kalm zeggen zouden: „Dan betaal ik aan de Assurantie ook geen cent, want ik ben verzekerd in Gods raad. Ik sta er buiten. Mij zal en kan het niet treffen. En de anderen gaan mij niet aan. Ben ik mijns broeders hoeder?“ Echte Kainitisch. Neen, zouden we geholpen worden, dan moest iets heel anders gebeuren. Dan moest ons wel uit Gods raad gepropheet worden, hoeveel ongelukken er in zekere periode voorkomen, en welke schade deze ongelu- ken gemeenlijk zouden opleveren, maar zonder dat daarbij aan zien ook gepropheet werd, wie het ongeluk wel en wie het niet treffen zou. Als het zóó staat, dat we wel weten, naar Gods raad, zal de gemeenschap- pelijke geldelijke schade van alle ongelu- ken saam, zóó en zóóveel per jaar bedragen, maar zonder dat iemand er vooruit bij weet, of hij zelf al dan niet vrij zal loopen, dan is er een prikkel om te zeggen: Laat ook mij in de gemeene schade elk jaar iets bij- dragen; en dat wil ik zelfs getrouwelijk doen, mits gij mij verzekert, dat, treft mij het ongeluk, alsdan de geleden schade ook mij geheel vergoed zal worden. Juist dus het Assurantiewezen.

En in dat opzicht moet nu worden op- gemerkt, dat God dit juist zóó beschikt heeft. God heeft drie dingen gedaan. Hij heeft vooreerst in zijn raad op vaste onverander- lijke wijze bepaald welke gemeenschappelijk lijden elk jaar, op allerlei manier, op de menschheid zou neerkomen, en ook wie dit treffen zou. Ten tweede heeft Hij verborgen gehouden, wie in zeker jaar door lijden en dus ook door schade zou beloopten wor- den. Maar ook ten derde heeft God wel ge- openbaard, welk lijden, in welke mate, in hoe- veel gevallen, elk jaar de gemeenschap- pelijke menschheid treffen zou, en welke gel- delijke schade dat elk jaar zou opleveren

Die laatste openbaring nu is een goedertie- renheid Gods. Het is een stuk van zijn gemeene gratie. Zonder die openbaring toch zou elke Assurantie ondenkbaar zijn. Door die openbaring is ze gegrepen en mo- gelijk geworden. En hieruit volgt, dat verachting van het Assurantiewezen een verwaarloozing is van deze door God ons gegeven openbaring.

Vraagt men, waar dan die openbaring te vinden is? Natuurlijk niet in de Heilige Schrift. De Heilige Schrift openbaart ons wel, dat er zonde, dat er om de zonde lijden is, dat de zonde solidair werkt door erfzonde, en dat er daarom in het lijden ook een gemeenschappelijk lijden is. De Heilige Schrift openbaart ons evenzo dat er een raad Gods is, en dat in dien raad Gods alle ding in ons leven vooruit be- paald is, zóó zelfs dat geen haar van ons hoofd kan vallen zonder Gods wil. Maar de Heilige Schrift geeft ons niet de toe- passing in het leven. Edoch onze Gerefor- meerde belijdenis zegt dan ook nadrukke- lijk, dat we God kennen uit twee middelen, niet alleen uit de Schriftuur, maar ook uit de Natuur. Gods onzienlijke dingen worden van de schepping der wereld af uit de schepelen verstaan en doorzien. De vraag is dus maar, of een nauwkeurig letten op het creatuurlijk leven, gelijk dit op natuuri- lijke wijze onder menschen doorleefd wordt, al dan niet ons vooruit toont en openbaart, niet welke menschen getroffen zullen worden, maar hoevele gevallen van het lijden zullen voorkomen, en hoe groot de geldelijke schade door die gevallen veroorzaakt, in een jaar zijn zal. En dit nu had de mensch reeds voor eeuwen kunnen te weten komen, want dit ligt metterdaad in het natuurlijk leven met de grootste duidelijkheid van Gods wege geopenbaard. Alleen maar de stomp- zinnigheid des menschen was oorzaak, dat het niet gezien, niet ontdekt, niet uit de natuur afgelezen werd, en vooral het Pela- giansch ongelooft van het toeval, droeg er een in eeuw uit toe bij, om deze stompzin- nigheid nog te verergeren. Het stond in de natuur duidelijk door God geschreven. We hadden het er maar uit af te lezen. En toch las niemand het er in. Zienderoogen waren en bleven we blind.

Of er dan cijfers in de natuur staan? Ja, gewisselijk. Ten deele zelfs wist men dit vroeger ook wel. Neem b.v. het ster- ven en geboren worden, waarop Salomo wijst, dat het zijn bestemd tijd onder den hemel heeft. Op zichzelf ware het natuurlijk zeer wel denkbaar geweest, dat er in zeker dorp van 3000 inwoners het één- tiental jaren eens niemand stierf, en dat er een jaar later de helft der inwoners weg- stierf, of ook heel de bevolking. Toch nam men zeer goed waar, dat het zóó in Gods raad niet besteld is, maar dat er in het sterven zekere gelijkmatigheden plaats grijpt. De doodgraver weet zeer wel, dat, epidemieën nu daargelaten, het aantal per- sonen dat sterft het één jaar aan het andere jaar tamelijk wel gelijk blijft. Zóó ook kon de ambtenaar van den burgerlijken stand zeer wel in zijn boek zien, dat het aantal geboorten evenzo tamelijk const- ant is. In onze weeshuizen en oude- mannenhuizen enz. merkte men evenzo zeer wel op, dat er niet het één jaar plotseling tienmaal zóóveel weeren kwamen

als een vorig jaar, en het daaropvolgend jaar geen één, maar dat over zeker aantal jaren genomen, het getal vrijwel gelijk bleef. Ook ontging het de aandacht niet, dat dit getal in een zeer groot weeshuis veel gelijkmatiger was, dan in een klein weeshuis op een dorp. Een dokter wist evenzo, epidemieën weer daargelaten, dat zijn inkomen niet het één jaar overgroot was, en het volgende jaar op niets daalde, maar dat hij, het één jaar door het andere ge- nomen, op een dorp vrijwel hetzelfde aantal patiënten had. Om kort te gaan, men wist ook vroeger zeer goed, dat niet alleen de geboorte maar ook de sterfte, en zóó ook allerlei ander ongeluk, niet nu eens op duizend staat en dan weer op nul daalt, maar dat er in alle deze dingen onder den hemel zekere gelijkmatigheden van jaar tot jaar valt waar te nemen. Alge- meen leefde men dan ook onder dien in- druk. Er mochten door epidemie, door hongersnood, pestilentie of oorlog, nu en dan bijzondere toestanden intreden, maar in gewone tijden, en onder gewone om- standigheden, twijfelde niemand er aan, of het één jaar bleef *grasso modo* aan het andere tamelijk wel gelijk. Hoe dit kwam, wist de ongelovige wereld niet. Ze schreef dat alles toe aan het toeval. Wat is wisselvalliger dan de velerlei oorzaken van der menschen dood? Een kou vatten, een in aanraking komen met besmetting, een slechte medicatie enz. Maar toch het toeval schikte het zóó, dat het alles nochtans, het één jaar door het an- dere gerekend, tamelijk wel over één uit- kwam. Zóó ging alles op den gis af. Op zeer onbestemd gevoel. En wat verzuimd werd was: nauwkeurige waarneming en berekening.

Juist onze eeuw echter heeft met die sleur gebroken. De meerdere ontwikkeling der wetenschap brak in beginsel met het Pelagianisme, en gaf het Calvinisme gelijk. Niet alsof men tot de belijdenis van Gods raad kwam. Neen, maar wel tot de erken- tenis, dat er geen toeval heerscht, maar dat alles naar vaste wetten gaat. Voor de Gere- formeerden een ongemeene aanwinst. Van die overtuiging nu uitgaande hebben de man- nen dezer eeuw zich op het nauwkeurig waarnemen en opteekenen toegelegd. Men is gaan zeggen: Laat de overheid zeer nauwkeuri- ge statistieken maken van al wat er in het menschelijk leven inderdaad voorvalt. Laat men opteekenen niet alleen wie, en hoe velen er sterven, maar ook op wat leeftijd, in wat maand en week ze sterven, aan wat ziekte ze omkomen enz. Laat worden opgeteekend, hoeveel epidemische kranken er maand bij maand in elke stad en in elk dorp zijn. Zet er bij aan welke ziekte ze lijden. Teeken evenzo op, of de stervenden mannen of vrou- wen zijn. Liefst ook in welk beroep, of ze ge- huwd zijn of ongehuwd, weduwe of wedu- naar. Kortom teeken *alle* bijzonderheden op, die ge maar verzamelen kunt. Doe evenzo met de geboorten, met echte en onechte ge- boorten met de vrouwelijke en manlijke ge- boorten. Bereken zóó voor al die categorieën van menschen den gemiddelden levensduur. Maak staten van de misdaden, van diefstal en inbraak, van moord en zelfmoord. Leg lijsten aan van blinden en dooven, van krankzinnigen en idioten. Lijsten van ge- vallen van brand en schipbreuk, van hagel-

De Zending.

XX.

Aan de Goudkust zijn de Nederlanders de eersten geweest, die — zij het ook in zeer geringe mate — zich aan de Protestantische zending onder de bewoners bunnar beëitungen hebben gevoegd. Wij zeggen de Protestantische zending, omdat vóór hen de Portugeezen er gearbeid heb- ben, om er de Roomsche leer te verbreiden. Op dezen waren echter de aanzienlijke sterkten, die zij hadden tus- schen de Kaap der drie punten en de Wolta veroverd en in de 17e eeuw door de West-Indische Compagnie, die ook in Amerika hare beëitungen heeft gehad, bestuurd. Den eersten stoot tot de stichting dezer Compagnie heeft gegeven de om zijn geloof uit Antwerpen ver- dreven koopman Willem Usselinx. De bekende advocaat Oldenbarneveldt was echter met dit plan niet ingenomen, zoodat deze Compagnie eerst in 1621 tot stand kwam. In het octrooi, dat zij van de Staten ontving bij hare oprich- ting, verkreeg zij den alleenhandel op Amerika en Afrika van den Kreefskeerkring tot de Kaap der Goede Hoop. Het getal hare beëitnebbbers bedroeg 74, die uit hun midden een uitvoerend bewind kozen van 19 leden, de Heeren XIX genoemd, ter onderscheiding van de Heeren XVII, die de Oost-Indische Compagnie representeerden. Uitdruk- kelijk was ook nog in het octrooi der West-Indische Com- pagnie bepaald, dat zij zorgen moest voor de verspreiding des Christendoms onder de heidenen, nadat zij de gees- telijke belangen harer schepelingen en der kolonisten had

behartigd. Behalve de predikanten aan boord der schepen van deze Compagnie was er ook een dienaar des Woords gevestigd op de voornaamste der Hollandse sterkten, St. George d'Elmina, die in last had niet alleen om te zorgen voor de Europeesche Christenen aldaar en elders, maar ook om aan de negers de blijde bood- schap des heils te brengen. Daar werden van dezen wel enkelen tot de Christelijke kerk gebracht, doch zij waren bijna zonder uitzondering degenen, die in dienst waren van Europeesche heeren, dan slaven. Met name noemen wij onder dezen zekeren Jacobus Elisa Johannes Capitein, die met den koopman Jacob van Goch naar Nederland kwam en van hem een goede opvoeding ontving. Later studeerde hij zelfs aan de hoogeschool te Leiden met zóó goed gevolg dat hij eindelijk promoveerde. Als Evangelie- dienaar keerde hij naar Afrika terug. Welke vruchten zijn arbeid gedragen heeft, weten wij niet, want eerst voor deze eeuw heeft God weggelegd zegen op haren zendings- arbeid te zien. Behalve de Engelsche genootschappen werken er twee Duitsche op een deel der Goudkust name- lijk het Bazelische en het Bremische. Het eerstgenoemde genootschap vestigde er in 1828 vier zendelingen, maar het ongezonde, doodelijke klimaat veldte velen, die toen en later aangekomen waren, zoodat reeds in 1832 deze post zóó zijn opgeheven, als niet de alleen overgebleven zen- deling A. Ruis zich vast voorgenomen had te blijven. In 1837 werd Ruis echter toch naar Bazel teruggeroepen, maar hij verlat de Goudkust niet en het gelukte hem de op- dracht van het Bestuur des Bazelischen genootschaps te krijgen, naar Jamaica te gaan en daar enkele christelijke nederzettingen over te halen met hem naar de Goudkust te trekken. Hierna slaagde hij naar vruchten en van 1835—1874 mocht de zendingsarbeid goede vruchten dragen onder de Akra en Andangmestammen. Jammer dat de oeffers van het moordend klimaat onder de zendelingen groot bleef.

Van 1828 tot 1884 heeft het Bazelische genootschap 148 mannen en 81 vrouwen uitgezonden, waarvan na kort verblif, 55 mannen en 24 vrouwen besweken en 62 man- nen en 36 vrouwen het land moesten verlaten. Het aantal Christenen op de Goudkust bedraagt nu ruim 7000, terwijl in vele scholen meer dan 2000 kinderen worden onder- wezen.

Van de Wolta tot de Nigerdelta ligt de slavenkust, waarvan een deel, Togoland genaamd beëitne wordt met het Evangelie door het Noordditsche of Bremische zen- dingsgenootschap en dat niet zonder succes. 't Getal der Christenen neemt toe en dezen zijn den omwonenden heidenen tot een zegen. Dahome, dat een beruchten naam heeft in de geschiedenis der heidenische rijken om de wredeheden, die door zijne koningen plaats hadden, maar nu onder de macht van Frankrijk staat, hetwelk een eind gemaakt heeft aan die gruwelen, ontvangt het Evangelie van het Wesleyaansche zendingsgenootschap sinds 1855. Op het oostelijk deel van de Slavenkust meer binnenslands ligt der landstreek Joruba, dat een zeer droevig verleden heeft. Jaren lang is het ten prooi geweest van roof en plundering. Onophoudelijk werd strijd gevoerd tuschen de verachtelende steden. Slavenjachten werden gehouden. Verwoesting en vernieling heersten overal. Dit was het gevolg van het inroepen der hulp van de Mohammedaansche Fulaa door Ilorin, een der hoofden, die zijn macht wilde uit- breiden. Omstreeks 1825 vonden echter enige zwerve- lingen een toevluchtsoort tuschen groote ganietblokken aan den oever van den Ogunrivier. Uit meer dan 130 plaatsen vestigden zich hier langzamerhand nog meer vluchtelingen. De kolonisten vormden kleine kringen, die op zichzelf bleven leven, totdat Schodeke, een der hoof- den, al die groepen vereenigde tot een politiek bond, waarbij en de bijzondere en de algemeene belangen goed geregeld waren. Zóó verrees Abeokuta, dat omstreeks 1840

met het Evangelie bekend werd. De vooruitgang van het Christendom in deze stad gaf aanleiding tot een oproer, waarin de Christenen door de heidenen werden mishand- eld en de kerken gesloten. Doch in 1849 zegerende weer de gewetensvrijheid en toen werd de waarheid Gods in Abeokuta en zijne omstreken verbreid. Vooral de Wesleyanen en de Anglicaansche kerk hebben veel ge- daan, om de heidenen weer bekend te maken met den weg der zaligheid.

In het Nigergebied dat nu volgt, werden de eerste zendingsposten in 1857 opgericht en dadelijk breidde zich het zendingswerk uit. Onder de arbeiders in deze streek moet een plaats ingeruimd worden voor Samuel Crowther, een van Afrika's zonen, die veel gearbeid heeft. Hij heette eigenlijk Adesai en was een neger uit Osogoon. In 1810 ge- boren werd hij op twaalf jarigen leeftijd als slaaf verkocht en kwam, na vele harde meesters gediend te hebben, eindelijk op een slavenchip, dat door de Engelschen genomen werd. Hierdoor verkreeg hij zijne vrijheid, bezocht een der scholen van Sierra Leone, werd geloopt, later in Engeland opge- voerd en eindelijk als eersteeling der negers tot predikant geordend. De zending aan den Niger is grootendeels zijn werk. De eens zóo arme heidenknaap en slaaf werd in 1864 te Londen tot bisschop van de Anglicaansche kerk gewijd en tot doctor in de theologie bevorderd. In 1880 be- merkte men echter, dat deze zendingsarbeid nog niet ge- heel aan de kleingen — herders en leeraars — kon overgelaten worden, daar zij niet voor hun taak berekend waren. Europeanen traden weer in den arbeid van Crow- ther in en werken er thans onder de heidenen, zóówel als onder de Mohammedanen.

DE GAAY-FORTMAN.

slag en watervloed. Teeken op die lijsten aan, wat sommen gelds er door al die ongevallen over heel een strook of land, over zeker aantal jaren verloren gingen. Om kort te gaan: *Houd boek*. Neem van alles notitie. Stel u van alles op de hoogte. En als ge dit b.v. twintig jaren lang gedaan hebt, zie dan in uw uitkomsten na, of er in deze cijfers zekere gelijkmatigheden, zekere constanten, zekere vastheid is, of wel, of deze cijfers jaar in jaar uit zoo hopeloos verschillen en uiteenloopen, dat er geen *peil* op te trekken is.

Wetnu, dit heeft men gedaan. Dat is de dusgenaamde wetenschap der statistiek. In het oog van wie geloof, een wetenschappelijk onderzoek, om te ontdekken, of in het gemeenschappelijk lijden dat God den mensch toezendt, zekere vasten wet heerscht, of wel dat God zonder regel, het kwaad des lijdens nu zoo, dan zus, ons toezendt. En de uitkomst van die wetenschap nu is op ongemeene wijze verrassend geweest. Men is met de statistiek nog lang niet waar men wezen moet. Het bestudeerde terrein is nog veel te beperkt. Van de 1400 miljoen menschen die op aarde leven, zijn nog hoogstens 400 miljoen met zekere zorg bestudeerd, en hoogstens van 200 miljoen ging dit zoover, dat men allengs vaster gegevens op eenigszins uitgebreider schaal verkreeg. Maar men is dan toch een goed eind weegs gevorderd. En die dusver reeds verkregen uitkomsten stellen het nu reeds buiten allen twijfel, dat de gelijkmatigheden vaststaat, en de constanten van het lijden des levens niet langer kan betwist worden. Vooral Buckle in zijn *Geschiedenis der beschaving van Engeland*, trok hieruit interessante gevolgen. Hij toonde aan, dat er van toeval of vrijen wil bij den mensch zoo weinig sprake is, dat veeleer, jaar in jaar uit, steeds hetzelfde zich herhaalt. Er is vaste regelmaat b.v. niet alleen in de zelfmoorden, maar ook in de wijze waarop zelfmoord gezocht wordt. Een vaste evenredigheid onder de zelfmoordenaars, dat jaar in jaar uit zooveel zelfmoorden voorkomen, en daaronder zooveel door verdinking, zooveel door opheffing, zooveel door schietgeweer, zooveel door een scherp instrument enz. En ook al neemt men nu aan, dat Buckle hierin overdreef, of dat althans nog de genoemde gegevens ontbreken, om over al deze bijzonderheden reeds uitspraak te doen, zooveel kan dan toch een ieder in de *Jaarcijfers* die elk jaar uitkomen, met eigen oog zien, dat zelfs in ons kleine land de opgaven van het ééne jaar, tot in allerlei bijzonderheden toe, wonderwel op de opgaven van het vorige jaar gelijken. Het getal kinderen dat geboren wordt moge klimmen, maar dan klimt het naar vaste proportie, en nooit ziet men dat er b.v. het ééne jaar een twintig duizend kinderen meer, en het andere jaar twintig duizend kinderen minder geboren worden. Zoo is het ook met de sterfte. Hier moge, dank zij de hygienische maatregelen, daling in de cijfers zijn, maar toch gaat ook die daling gelijkmatig, en nergens onwaart men reusachtige sprongen. Evenzo is het met de geslachten. Bijna overal evenveel jongens als meisjes geboren, en evenveel mannen als vrouwen gestorven. Ja zoover gaat deze regelmaatheid en vastheid, dat b.v. de Trammaatschappij te Amsterdam jaar in jaar uit eenzelfde getal personen vervoert, en zulks wel met een vaste, gestadige klimming. Wat is nu onzekerder, wat tevalliger dan het in den tram stappen of loopen gaan? En toch, de uitkomst toont ook hier, dat er geen toeval bestaat, en dat alle menschen, bewust of onbewust, jaar in jaar uit, door gelijke motieven tot gelijke daden bewogen worden. Dit is zelfs zoo waar, dat over een heel land het aantal reizigers dat van de sporen gebruik maakt, altoos weer op ongeveer gelijk cijfer uitkomt. Hierop is dan ook elke maatschappij voor vervoer gebaseerd. Ze zou anders eenvoudig niet op te richten zijn. In, op kleinere schaal rust hierop eigenlijk elke nering. In een gezonde nering weet men op 1 Januari vooruit, dat men in het jaar dat men inging, ongeveer zoo en zooveel innen zal. Een hotel wordt overgenomen op de berekening dat er jaarlijks zoo en zooveel reizigers afstappen. Slechte bediening, en meer concurrentie, kan dit doen verkeeren. Maar onder gewone omstandigheden levert elk gezond bedrijf jaar in jaar uit zekere vaste som op. En dit alles niettegenstaande toch ieder voelt, hoe er niets wisselvalliger denkbaar is, dan de vraag, wie en hoeveel reizigers in elk jaar in een stad zijn moeten, en welk hotel ze in die stad zullen uitkiezen. Ge zit in een spoor, en kent er nog geen hotel. Ge vraagt er naar aan een medepassagier. Het hotel dat hij u noemt, kiest ge. Louter toeval, zoudt ge zeggen. En toch, toont de uitkomst, dat zelfs in zulke kleinigheden geen toeval heerscht, en dat heel ons menschelek leven, tot in de kleinste bijzonderheden toe, zulk een wondere regelmaat volgt, dat het ééne jaar, onder gelijke omstandigheden, steeds aan het andere jaar gelijk blijft. Voor ons Gereformeerden, niets vreemds, maar voor de Pelagianen een haast ongelooftelijke ontdekking. Want waar blijft zodoende hun toeval en hun vrije wil?

„Weent niet over mij.”

En Jezus, zich tot haar keerende, zeide: Gij dochters van Jeruzalem, weent niet over mij, maar weent over uzelf, en over uwe kinderen.

Lukas 23 : 28.

Een traan uit deernis om wat zij lijdt, uit andere oog te zien afblijven, vooral zoo die andere een vreemde is, stilt niet, maar verzacht toch uw smart.

En voor die verzachting was ook uw Heiland op den lijdensweg ontvankelijk. Zijn klacht tot Petrus: „Kunt ge dan niet een ure met mij waken?” toont dit. Niet in

zijn Goddelijke natuur, maar als *mensch*, heeft Jezus zijn smartelijk lijden en zijn bitterdood doorworsteld, en dies onder dat lijden verhangt ook naar menscheleke verlossing.

Op zichzelf was het weenen van die uitgeleiden buurtvrouwen voor Jezus iets lieflijks. Met Simon van Cyrene, die zijn kruis droeg, zijn die vrouwen de enige vriendelijke verschijning in dit ontzaglijk drama.

Alles en een ieder was Jezus tegen. Judas verraadt hem. De drie getrouwen slapen als doodelijke angst Jezus de ziele verlaat. Petrus verloochent hem. Al zijn jongeren vluchten. Het Sanhedrin is fanatiek haarschtelijk. Herodes minachtend hoog. De hoofdwacht koel spottiek. Pilatus filosofisch laaghartig. De hoop volks die voor het recht staat schreeuwend en weerd tegen Jezus in. Op Golgotha wordt het één lasterend tergen van duivelschen haat.

Ge schaamt u voor uw menschelek geslacht, dat het zoo verraderlijk, zoo schandelijk fanatiek, zoo wild hartstochtelijk, zoo tergend demonisch in heel dit drama handelen, en het aanzien kan.

Maar juist omdat het gansche lijden en stervenstaafereel van Jezus door zoo zwarte schaduw gedrukt wordt, zijn die kleine tintelingen van menscheleke deernis u zoo goud waard.

Simon die het kruis voor Jezus droeg, toen Jezus er onder bezweek, en niet meer kan. En die uitgeleiden vrouwen, die begonnen te huilen toen ze het jammerlijk schouwspel aarzelen.

Te veel moet ge in dat weenen der vrouwen niet zoeken. Als dieselde vrouwen niet uit de achterbuurten waren komen aanloopen, maar op het gerechtsplein voor Gabbatha hadden gestaan, zouden ze meer dan waarschijnlijk, even wild als heel de andere hoop „Kruis hem, kruis hem!” hebben geroepen.

Een volkshoop golfte op en neder naar de wind des daags hem opstuwt. En daarom op het markplein was het één gillen om Jezus' bloed. En hier buiten de poort was het één jammeren, dat die heilige boeiende man sterven moest.

Diep gaat zulk gevoel van deernis bij den grooten hoop nimmer. Er spreekt meer zenuwachtig gevoel dan hart in. Als er één gaat huilen huilen al de anderen mede. Het is het onmiddellijke zien van het lijden dat treft. Het is het tragische dat aangrijpt. Een wilde bandiet die naar het schavot gaat, prikkelt den lust om te zien hoe hij gekneveld wordt. Maar Jezus' gestalte was zoo indrukwekkend edel. Wie hem, op dat oogenblik vooral, aanzag, moest wel door de heilige uitdrukking op zijn gelaat getroffen worden. En Jezus was pas 33 jaar. En dan niet maar uitgeleid ter strafplaats, maar ten doode, en tot den handsten dood, den dood aan het kruis, dood van vloek en schande. Dat maakte het contrast zoo sterk. En dat contrast greep het gevoel van die vrouwen aan. En toen werd het oog vochtig. Eerst bij één, toen bij meerdere. Ten slotte trok het leders aandacht. Tot ook Jezus het zag, en hoorde wat ze jammerend uitspreken.

Een uiting van menschelek gevoel voor den Zoon des menschen in de weeten des doods.

En onderwijl die vrouwen voornitloopen, en op hem aandringen, breekt Jezus op eenmaal zijn gang naar Golgotha af, en staat stil, en keert zich tot die vrouwen, en spreekt ze aan.

Niet om ze te danken. Veel min nog om haar gevoel nog levendiger op te wekken. Geen woord komt over zijn lippen om zijn eigen smart nog breder uit te meten.

Veeleer wendt Jezus heur deernis af, zeggende: „Weent niet over mij.”

Jezus stelt die gevoelsstranen van een ondiepe smart, omdat er geen ernst, geen doornen van den toestand, geen flauw begrip van de realiteit in spreekt. Wat vielden die huilende vrouwen er van, dat hier het Lam Gods ter slachting werd geleid, en dat in dit heilig drama voor haar oog het pleit tusschen God en satan, het pleit tusschen eeuwig verdorven en hemelsche heerlijkheid voor al Gods uitverkorenen volgenden werd.

Ook het menschelek gevoel heeft zijn *betekenis* waarde, maar, o, zoo betrekkelijk. Wat het eerst heilig maakt is juist de levensernst, het insiden van het verleden en de toekomst. En juist die levensernst ontbreekt hier zoo geheel.

Hoor maar, hoe Jezus die vrouwen van het bewegende gevoel naar den spanningsernst over haar eigen toekomst terugroept: „Gij, dochters van Jeruzalem, weent niet over mij, maar weent over uzelf, en over uwe kinderen.”

Die kinderen stonden er vermoedelijk bij en liepen er om heen. Zoo plegen zulke uitlopende buurtvrouwen haar kinderen bij de hand mee te nemen. Er zullen er wel geweest zijn met haar zuigeling op den arm. Ook wel zwangere vrouwen zullen er onder geweest zijn, die heur kind nog onder het hart droegen.

Althans, zoo ging Jezus in zijn heiligen ernst, en het oog vol uitdrukking van een meer dan menscheleke deernis, voort: „Want niet, er zullen dagen komen, dat zij zeggen zult: Zalig zijn de kinderlooze vrouwen, die borst die niet gezoogd, en de buiken die niet gebaard hebben.”

Jezus denkt aan de wreke Gods, die over het schuldige Jeruzalem zal losbreken. Aan die vreeselijke tijden, zoals ze reeds eenmaal doorleefd waren, toen Jeruzalem voor Babels heermacht viel, en toen „de vaders hun kinderen en de kinderen hun vaders gegeten hadden” (Ezech. 5 : 10).

Maar straks, na Golgotha, zou het nog vreeselijker worden. Een uitmoording zoals geen stad bijna ooit gekend heeft. Dagen zoo bang, dat alle ziel in angst den dood zoeken zou, en roepen: „O, Bergen, valt op ons, en gij, heuvelen, begraaft ons!”

Toen hield het schreien op, en vervolgde Jezus zijn zwaren gang naar de Hoofdscheldplaats.

Maar dit heerlijke moment was er dan toch geweest.

Uw Jezus zelf in zulk een oogenblik zichzelf en eigen smart vergetend, om met heel zijn ziel, en met al de menscheleke deernis, die het leven zijner ziel spande, in de vreeselijke straf, die Jeruzalem wachtte, in te leven.

Maar niemand begreep hem. Dat Jeruzalem nu eenmaal zoo worden uitgenoed, wel mogelyk. Maar wat had die toekomstige uitmoording met dien verdoende, die ter strafplaats werd uitgeleid, te doen?

Jeruzalem, ja, zelfs de altoos teerderder gevoelende vrouw van Jeruzalem verstonde, begreep het niet, dat Jeruzalem er om *Gods wil* was, en dat het door zijn afgoderij voor de ballingschap in Gods tempel in te dragen, den Almachtige zoo schrikkelijk vertoond had, en daarom toen zoo doodelijk was geslagen.

En nog minder verstond Jeruzalem wat nu, op Golgotha, stond te gebeuren, als de stad die God verkoren had, het vermetele bestaan zou, om Gods eigen lieven Zoon, om den Be-

loofde der vaderen, om Israels Messias als Godslasteraar aan het Kruis te slaan.

Die vrouwen, ze zagen het voor oogen, en toch zagen ze er niets van. Alle betekenissen van wat ze daar voor zich zagen, ontging haar. Het was een afgond met bloemen overdekt, waarover ze heengolftien. En ze voelden niet, dat zij zelve meemoorden, ook al was het dat ze weenden om Jezus, want dat iaden zij, met al Jeruzalems vrouwen, recht hadden gestaan, en in Jezus Gods Gezalfde hadden erkend, met haar ook heur mannen en heur zonen voor Jezus zouden zijn te voet gevallen, en hem zouden hebben aangebeden als hun Heere en hun God.

Ze stonden daar te weenen, maar in haar ongelooft. Zij zelve verwierpen den Gezalfde Gods. Ze miskenden Jezus, omdat ze hem niet kenden. En ze konden hem niet kennen met heur ongelooft hart en verleid gemoed.

Ze denken dat Kajaphas en dat Pilatus de vreesden zijn, en zij de medewarige en gevoel volle vrouwen. En dat zijn ze niet. Zij zelve zijn de medeschuldigen. Die vrouwen zijn uit den volkshoop van Jeruzalem, en dat Jeruzalem verwerpt zijn Koning en zijn Heiland, en holt naar buiten, om ginds op Golgotha te staren naar zijn Kruis.

Hier is voor uw Heiland verzware van zijn smart.

Hem gaan ze kruisigen, en hij zal in het bangst gevoel van Godverlatenheid stervend bezwijken, maar dan zal het niet uit zijn.

Zijn Kruis zal een nasleep hebben. Na het Kruisjaar, komt er het halve eeuw verder is, het jaar der verwoesting van Jeruzalem, en dan zullen de jhelen van Gods heilige wreke over de zondestad worden uitgegoten, dat het één kernen van doodsmaart in al Jeruzalems straten zal worden.

Dat moest. Dat kon niet uitblijven. Het Kruis moest er zijn, om de wereld te redden, maar het Kruis kon er niet komen, of het moest zoo bitterlijk aan de zondestad, die het dorst oprichten, gewroken worden. Of hadden ze het niet God tergende op het markplein uitgeleid: „Zijn bloed kome over ons en onze kinderen!”

Nu het zoo dan ook over hen, en over hun kinderen, komet, en nu niet Jezus die moederdaar staan, wier eigen kinderen dan mannen van dertig, veertig jaar zouden zijn, en die dan zoo schriklijk gemarteld en uitgemeend moeten worden. Al de wallen van Jeruzalem met kruisen als bezaaid, en aan elk kruis een vloek. De Jood, die hing weg te sterven, als spottbeeld van dat ééne kruis, waarvan Jeruzalem haar Koning geknigt had.

En dat doorleed Jezus, terwijl hij zelf naar zijn Kruis gaat. Die vrouwen die om hem weenen, maken dat het rauwe beeld van dien schriklijken jammer voor zijn geest opkomt.

Jezus voelt dat hij wel niet de oorzaak, maar dan toch de tusschenschakel is, waardoor dat vreeselijke lijden over Jeruzalem komet zal.

En moest het dan niet zijn eigen lijden verzwaren, het lijden van hem, die zoo roerend betuigd had: „Jeruzalem, Jeruzalem, hoe menig maal heb ik u willen bijeenvergaderen gelijk een kloeken haar kieken onder haar vleugelen aantocht, maar gij hebt niet gewild. Zoo worde dan uw huis u woest gelaten!”

En nu, doet niet meer dan één in de Lijdensweken nog evenzoo als de vrouwen deden? Ze volgen Jezus op zijn somberen lijdensweg, stap voor stap. Nu niet met statien, en bij elke statie een tafereel uit Jezus' lijden op hout geschilderd. Maar dan toch met statien in de verbeelding. En zoo maken ze weer heel het lijden van den Heiland mee, tot eindelijk Paschen komet, en de won des geklags in den jubel van verlossing overgaat.

Maar wat haat het, zoo dit bij een naspeuren van Jezus' lijden met het weeke gevoels-oog blijft, en het oog der ziel inmiddels niet den Gezalfde Gods in hem onwaart, en de gevoelige man of de gevoelige vrouw niet tot bekeering komet, en niet meester in dat Kruis, om als Jezus verijst met hem op te staan?

Eger nog, hoevelen maakten dat lijden van Jezus het gevoelig ook niet vochtig, die straks den Zoon van God wederom kruisigden door hun afval in zonde!

En al wat is al zulk gevoel zonder geloof anders, en wat is het beter dan het weenen van die schreiende vrouwen buiten Jeruzalem? Weenen om Jezus, en feitelijk nog tot het lijden van uw Heiland toedoen, door het oordeel dat ge over u haalt.

En daarom niet, die vrouwen nagedaan, maar liever het oog op een Simon van Cyrene gericht, van wien niet staat dat hij weende, maar wel, dat hij het Kruis van Jezus droeg.

Hij droeg het voor Jezus uit. Draagt gij het uw Heiland navolgende?

Gij weet wat de Man van Smarte eens tot zijn jongeren gezegd heeft: „Wie zijn kruis niet opneemt, en draagt, en mij navolgt, is mijns niet waardig!”

Amsterdam, 24 Maart 1899.

Festus Hommius.

In het begin dezer maand is aan de Vrije Universiteit een dissertatie verdedigd, die haar eere brengt. We bedoelen de dissertatie van Dr. P. J. Wijninga, predikant te Voorburg, over Festus Hommius.

Deze studie heeft dan ook zelfs buiten onzen kring zoo uitnemend indruk gemaakt, dat de *N. Rottd. Cour.* er een recensie van meer dan een geheele kolom aan wijdde, en ze als „hoogstverdienstelijk” prees.

Hierop wijzen we, niet alsof we aan lofspraak van die zijde zoo buitengewone waarde hechten, maar omdat tegen de vele onderschatting waaraan de Vrije Universiteit van zekere zijde nog altoos blootstaat, het feit dient gereleveerd te worden, dat er bijna nog nimmer een promotie aan de Vrije Universiteit plaats had, of hetzij in ons eigen land, hetzij in het buitenland, werd op haar dissertaties de aandacht gevestigd, als wezenlijke bijdrage tot de wetenschap.

Gaat nu ook hier de regel door, dat aan zulke vruchten de boom gekend wordt, dan blijkt toch, hoe in dezen boom levenskracht zit, en hoe de Vrije Universiteit reeds na kort bestaan, er niet zeer kleine kracht in slaagde, op het gebied der wetenschap tot zekere beteekenis te geraken.

Van wat de hoogleraren uitgaven, kon men nog altoos zeggen, dat deze hun opleiding aan de Staatsuniversiteiten hadden genot, maar van zulke dissertaties gaat dit niet op. Die zijn het werk van jonge mannen, die geheel en uitsluitend aan de Vrije Universiteit onderwezen, gevormd en opgeleid zijn.

En nu mag, zonder overdrijving gezegd, dat de studie van Dr. Wijninga mee tot het beste behoort, wat dusver onzerzijds het licht zag.

Het onderzoek was volledig, en Dr. H. H. Kuyper stelde hem in de gelegenheid, door hem inzage van de proefbladen van zijn eerlang uitkomend werk over de *Postach* te geven, het op een paar punten nog vollediger te maken.

Doeh niet alleen dat het onderzoek volledig is, het gedijde ook tot rijpheid. De talloze details zijn *verwerkt*. Uit de vele losse steenen, met zoo keurige zorg bijeen-gegaard, is een architectonisch geheel gebouwd; en tegenover de tegenspraak van niet-Calvinistische zijde, is het goed recht der Calvinisten in de Remonstrantische troebelen met eere gehandhaafd.

Festus Hommius staat in dit werk van Dr. Wijninga ten voeten toe uit voor u. Deze beeldhouwer boeteerde hem zoo rijk en schoon, dat het leven uit het marmer spreekt.

Dit nu stellen we op te hooger prijs, omdat Dr. Wijninga reeds in de praktijk van het leven was ingegaan.

Een student, die binnen een jaar na zijn doctoraat promoveerde, zou een zoo doordoorstukt stuk zelfs niet hebben kunnen leveren, reeds de tijd zou het verboden hebben. In zulk een werk zit meer dan twee volle jaren studie in. Het is geen *proefschrift* in den gewonen zin, het is een wetenschappelijke studie.

En dit juist geeft aan dit werk in ons oog een nog hooger betekenis.

Als predikant van de Gereformeerde kerken is men vooral in onze dagen op en top bezet. De eischen der praktijk zijn ongelooft groot. Nooit is er rust. Alles moet door propaganda van beginselen vastgezet. En wie zulk een predikantenleven niet van nabij kent, maakt zich geen voorstelling van de inspanning, die van onze Gereformeerde predikanten, zoo ze in der waarheid trouwelijk dienen, gevergd wordt.

Dr. Wijninga is dan ook opzettelijk uit Zaandam naar het stille Voorburg verhuisd, om voor zulk een breede en diepe studie tijd te vinden.

Maar het is hem dan toch gelukt, in die kleine kerk zoo met zijn tijd te woekeren, dat zijn werk er nu is, en er met eere is.

En hieruit nu spreekt zedelijke wijskracht, ordelijke levensbeheersching.

En daar juist komt het op aan.

Wie zich ghiden laat langs de rails der kerkelijke praktijk, houdt op man van studie en van wetenschap te zijn. Hij voeldt zich door geen studie meer, en kan geen wetenschap voortbrengen. Iets wat daarom zoo gevaarlijk is, omdat het en de prediking, en daardoor de kerk ten slotte verarmt.

Doch even waar is het, dat men zonder buitengewone zelfbeheersching en beheersching van zijn tijd, vanzelf ghiden gaat, tot men afglijdt, en in de *terre à terre* vlakke terecht komt.

En vooral met het oog hierop, heeft nu een studie als Dr. Wijninga gaf, zoo hooge, wijl ook zedelijke beteekenis.

Ze toont wat kan, al kon het het nauwlijks.

Hiervan nu gaat vanzelf een prikkel uit ook op anderen, en zonder overdrijving mag dus gezegd, dat het wetenschappelijk leven onder onze predikanten door deze studie een nieuwe aansporing ontving.

Want ook al geven we toe, dat niet ieders gaven even ver reiken, dat niet ieder de kosten kan maken die voor deze studie gemaakt zijn, en dat niet in alle kerken kan wat in Voorburg ternauwer-nood kon, er gaat van deze studie dan toch een protest uit tegen het niets doen aan de wetenschap, en tegen een stellen van de wetenschap op non-activiteit.

We hebben daarom goeden moed. Zoo we maar volhardten, zullen we wel verder komen.

Reeds nu leefde de Gereformeerde Theologie, die zoo lang haar winterslaap sloep, zoo schoon en zoo helder wakker op.

Daardoor zal ze in toenemende mate invloed oefenen.

En die invloed zal niet alleen onze kerken, maar ook ons volk en vaderland ten goede komen.

Daar toe te hebben bijgedragen is Dr. Wijninga's eere!

Ineengroefing.

IV.

Onze geïnstitueerde kerken hebben niet gekozen voor „ambtelijke Theologie.” Ze hebben er tegen gekozen. Zoowel de erkenning van de „vrije studie,” als de regeling van sommige verhoudingen ten opzichte der Vrije Universiteit, bewijzen dit.

Wie zegt: „ambtelijke Theologie,” sluit daarmee alle niet-ambtelijke Theologie kortweg uit. Wat uit het ambt vloeit, kan nooit anders dan door het „ambt” tot stand komen.

De zaak ligt dus zoo, dat, genomen de tegenstelling: ambtelijk of particulier initiatief? *heide*, zoowel de Vrije Universiteit als de School te Kampen, onder het *particulier* initiatief vallen.

Wel toch gaat het particulier initiatief wat de School te Kampen betreft van de institutaire kerken uit, maar al wat de institutaire kerken *niet* door het ambt doen, doen ze op geheel gelijken voet met wat verenigingen of enkele personen doen. Altoos behoudens één onderscheid, waarover nader.

Een geïnstitueerde kerk kan een gymnasium oprichten en onderhouden. Niet amb-

telijk. Maar met precies hetzelfde recht waarmee ieder ander het kan doen. Wat een ieder doen mag, mag ook het kerkelijk instituut doen.

Zoo kan de geïnstitueerde kerk er een apotheek op nahouden, gelijk dit te Amsterdam lang het geval was. Ze kan een eigen bakkerij hebben. Ze kan een bouw-hoeve exploiteeren, om de weesjongens op te voeden. Ze kan een bibliotheek aanleggen. Ze kan een zendingsschip charteren. Ze kan huizen en winkels op haar erf bouwen en verhuren. Ze kan een eigen drukkerij hebben. Ze kan architecten en bouwheeren aanstellen. Ze kan een assurantie organiseren onder haar leden. Ze kan een coöperatie oprichten. Kortom, er is schier niets uit te denken, dat geïnstitueerde kerken niet gedaan hebben, of nog doen, of doen kunnen.

Zoo nu kan de geïnstitueerde kerk ook een Universiteit stichten, ze kan een Faculteit tot stand brengen, ze kan een Seminarie in het leven roepen. En dat volstrekt niet alleen voor de Theologen, maar voor elke wetenschap, en voor alle wetenschappen.

Andere verenigingen kunnen dat alles ook doen. Particulieren evenzoo. Maar op zichzelf belet niets dat de geïnstitueerde kerk er mede de hand aan sla. Maar wat ze van dien aard ook doe, ze doet het en kan het alleen door op denzelfden rechtsgrond waarop ook anderen het doen.

Zelfs al hangt een of ander tot op zekere hoogte met het ambt saam, zoo het niet door *een krachtens* het ambt, en dat exclusieve, behoort gedaan te worden, staat de geïnstitueerde kerk ten deze volkomen met het particulier initiatief op één lijn.

Een voorbeeld make dit duidelijk.

Een groote diaconie kan er voordeel in zien, er zelve een apotheek op na te houden, of ook een bakkerij. Dit kan, en kwam zoo voor. Deels bestaat het nog. Nu hangt zoowel die apotheek als die bakkerij niet met het diaconale ambt saam. Beide worden er op nagehouden, niet om winst te bejagen, maar om de armen te beter te helpen.

Maar niettegenstaande er alzoos hier metterdaad *zekere samenhang* bestaat tusschen het diaconale ambt en die apotheek of bakkerij, staat de kerk, die ze er op nahoudt, ten aanzien van die apotheek en van die bakkerij, nochtans geheel op één lijn en op één voet met ieder particulier apotheeker of privaat bakker. Recepten klaarmaken en brood bakken toch komt in geen enkel moment oorzakelijk uit het ambt op.

Evenzo is het, als een kerk een kerkgebouw laat zetten. Dan neemt ze een architect, een aannemer, opzichters enz. in dienst. Ze heeft het zeggenschap over plan en bestek. Zij, de kerk, besteedt uit, en schrijft tot op zekere hoogte aan den architect voor wat hij te doen heeft. Doch ook dat kan een particulier doen. Meer dan een particulier heeft dan ook op eigen kosten een kerkgebouw gezet. En al bestaat ook hier tot op zekere hoogte *zekere verwijderd verband* tusschen het ambt van den liturg en den bouw, toch ziet ieder terstond, dat niet het ambt bouwt, maar dat de geïnstitueerde kerk, evenals elke andere vereniging, van de voorhanden bouwklunde en bouwmidelen gebruik maakt.

Nu nog bezitten onze geïnstitueerde kerken een gymnasium, maar het onderwijs in de wiskunde, in het Frans enz. dat daar gegeven wordt, vloeit in niets oorzakelijk voort uit het ambt van predikant, ouderling of diaken. De geïnstitueerde kerk benoemt voor dit onderwijs docenten, evenals iedere andere particuliere vereniging. De regels voor het onderwijs vloeien niet uit het ambt, maar uit de paedagogie. Al bestaat dan ook hier *zekere verwijderd samenhang* met het ambt, b.v. dat men ook Hebreeuwsch doceert, en door Grieksch en Latijn, de patristische taal tot haar recht laat komen, toch doet dit niets af of toe aan het feit, dat de geïnstitueerde kerk, die een gymnasium sticht, dit doet met gelijk recht als ieder ander, maar dan ook staat op het particulier initiatief.

Alkan een geïnstitueerde kerk ook al deze niet-ambtelijke dingen doen, ze *behoeft* ze daarom niet te doen. De Hernhutters houden er in Duitsland zelfs bierbrouwerijen en bierhuizen en „Weinstubchen” op na om geld te maken, maar niemand zou dit aan onze kerken willen aanbevelen. In den regel zelfs zal een geïnstitueerde kerk veiliggaan, als ze niets doet wat ze niet behoef te doen, en wat anderen even goed doen kunnen als zij. Haar kracht ligt in concentratie. Assurantie, coöperatie, verhuren van huizen enz. dreigen haar altoos te materialiseren. Maar het feit valt niet te betwisten, dat niemand aan een kerk beletten kan te doen datgene wat elke vereniging mag en kan doen, mits maar wel verstaan zij, dat ze het dan niet *qua* kerk doet, maar altoos naar den regel van het particulier initiatief.

Dit moest eenigszins nader toegelicht, omdat juist op dit punt nog zooveel misverstand heerscht.

Een geïnstitueerde kerk kan drieërlei dingen doen: 1°. Dingen die *door* het ambt, en door het ambt *alleen* kunnen geschieden, d. w. z. de dienst des Woords en der Sacramenten, de dienst der Tucht, en de dienst der Diaconale Barmhartigheid. 2°. Dingen die niet door het ambt gedaan worden, maar die toch met het ambt in *zekere verband* staan, b.v. een kerkgebouw zetten, een weeshuis bouwen, een apotheek oprichten, enz. 3°. Dingen die *niet* met het ambt uitstaande hebben, zoo b.v. een bierbrouwerij, een fabriek, een assurantie, een coöperatie enz. in het leven roepen.

De eerste dezer drie categorieën nu omvat datgene wat *alleen* de geïnstitueerde kerk mag doen, en waar ieder particulier van af heeft te blijven. De tweede categorie omvat wat ieder particulier, en zoo ook zij mag doen, maar waarbij met de noden en behoeften van de geïnstitueerde kerk ook door elk particulier rekening is

te houden. En al datgene, wat ijer initiatief hookeijks is te lette.

Nu behoort he siteit, van een Fa zoodra we op Cl twee categorie.

Noch de Unive noch het Semina zin van het kerk staat er tusschen ven wordt aan de en op het Semina ambt. Het sterks Faculteit, maar te voor alle Faculte worden toegelicht hands toch reeds.

Sticht nu de een Universiteit, i zorgt ze uit eige verband met het a Daarentegen, neen tief, dan legt ze d noodig contractuee

Maar hetzij ze b doet, noch de Uni te, noch het Sem op, en heeft alzoos instituere kerk, ganisme.

Natuurlijk reden hen, die een *ambtel* ook al verstaan we enkelen zijn, die l plaatsen ons voor op het standpunt kerken is ingenom is de Theologie n

Maar dan staat e Vrije Universiteit Faculteit, als de Se wetenschappelijk le instituit, maar uit trekken en afleide schen zijn kerkelijk Theologische Schoe geïnstitueerde kerk plaats grijpt krachte de geïnstitueerde k tuculier initiatief zeh

Van de „opleidn is schap.” „Opleidn is niet. Maar de we aangewend worden, schap der Theologi haar vormt, is een akker van het organ den akker van de k

Het niet-Christelij buiten beschouwing, heel ander onderwer voort bij stuk gehu quaestie der *ineeng* onder mannen, die vierkant op het Ch dus ook aan de Wet wetenschap, den eis op den bodem van nader naar die allee Gods Woord, die h vindt in de Gerefor

We verlaten dus g kelijk terrein, maar terug binnen dat kle kelijk terrein, dat bin het instituut ligt.

We hebben alzoos t Rechts de grenzer palissaden van het in die loopt, waar obje het Woord en subje verlichting, die vrucht eindigt.

De kerk als org onvat de volheid van en leidt dat leven vo Christelijken doop ge

Ren der utingen n van het bewustzijns die door Christus nie seerd is, maar die ond schappij van den Hei

Het nu al, dat e zeker eigenaardig ka kan het organisch v Wetenschap en de The worden, of de Theol schap te zijn.

Dit is ons dan ook staan door de ongeloe ken, daarentegen is d treden, die de verdei van de stelling, dat wetenschap is.

Voorshands gaan w schilpunt niet in, maa van de onderstelling, geerd wordt als een t gens met de wetensch hand staat; en alzoos Kerk als instituut, m organisme.

Onze Eer

XLVI

Gelijk door Dr. H. No. 1092 zoo nauwke had